

Komentari Crnogorskog Telekoma na Analizu relevantnog tržišta 5 (Širokopojasni pristup na nivou veleprodaje)

Komentari na poglavlje 2.2.2.3 (Pristup putem mobilnih mreža)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekoma	Komentar Agencije
1.	EDGE tehnologija omogućava prenos podataka brzinama do 220 kbit/s, UMTS tehnologija do 384 kbit/s, a HSDPA tehnologija 1,8 - 7,2 Mbit/s.	Trenutne brzine idu čak i do 21 Mbps	Analiza koju je vršila Agencija zasnovana je na upitnicima koje su popunjavali operatori, a koji su se odnosili na period 2006-2008 godina. Iz tog razloga, trenutno stanje u pogledu brzina pristupa nije relevantno za navedenu Analizu.
2.	Shodno navedenom, Agencija smatra da ova usluga po funkcionalnim osobinama ne može biti supstitut ADSL-u.	<p>Mobilni internet se može smatrati supstitutom ADSL- u iz više razloga:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Brzina do 21 Mbps odgovara rasponu ADSL brzina (sada do 10 Mbps) 2. Po rasprostranjenosti i cijeni modema - u rangu (u određenim slučajevima se modemi daju besplatno) odgovaraju modemima za fiksni pristup 3. Prema kvalitetu - uz razvoj mobilnih mreža naročito treće generacije, kvalitet je na nivou ADSL-a, koji također ima određenih problema u kvalitetu, jer zavisi kako od kvaliteta parice, tako i od trenutnog stanja u mreži. Agencija je samo konstatovala da dolazi do "pada prenosnih brzina" što nije potkrijepljeno statistikama o drop-rate-u i generalno brzinama prenosa koje su realizovane. 4. Cijene pristupa su se u 2010. godini približile cijenama ADSL-a i postale dostupne velikom broju korisnika. <p>Agencija ne uzima u obzir razvoj maloprodajnog tržišta - trenutno su u ponudi veći protoci i niže cijene. Supstitutivnost je potpuna kada se radi o korisnicima koji ne konzumiraju značajne količine saobraćaja (koji ostaju u okviru protoka uključenog u mobilne pakete) kojih je u suštini i najveći broj.</p> <p>Detaljnijom analizom došlo bi se do preciznijih i relevantnijih podataka o tome koliko je učešće ADSL korisnika CT-a u ukupnom broju korisnika broadband usluga u Crnoj Gori kao i do, vjerujemo, potpuno drugačijih zaključaka cijele analize.</p>	<p>Takođe, glavna razlika zbog koje mobilni servisi ne mogu biti smatrani supstitutom lokalnoj petlji jeste što nijesu dodijeljeni pojedinom korisniku. To ima za rezultat odsustvo garancije brzine za korisnika, iako te brzine mogu biti visoke, što je korektno navedeno. Ovakvo odsustvo garancije brzine pristupa ima značajan utjecaj na odluku krajnjeg korisnika u pogledu orijentacije samo na pristup preko mobilne mreže, ako imaju opciju xDSL pristupa. Zbog istog razloga, u veleprodaji mobilni servisi ne mogu se raspletljivati.</p> <p>Navedeno je razlog zbog kojeg ovaj komentar Crnogorskog Telekoma NIJE PRIHVATLJIV za Agenciju.</p>
3.	U ovom trenutku, shodno aktuelnom nivou primijenjenih tehnologija, funkcionalne i cjenovne karakteristike, <i>usluga pristupa internetu putem mobilnih mreža ne predstavlja supstitut usluzi ADSL pristupa internetu putem bakarne parice.</i>	Zaključak je diskutabilan i analiza nije potpuna ako se uzmu u obzir prethodno iznešeni argumenti	

Komentari na poglavlje 2.2.2.5 (Fiksni bežični pristup putem HotSpot usluge)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekomu	Komentar Agencije
4.	Fiksni bežični pristup putem Hot Spot usluge	I Hot Spot usluge u određenoj mjeri mogu biti supstitut iz sljedećih razloga: <ol style="list-style-type: none"> 1. Pokrivenost ne može biti kriterijum, zato što ni bakarnih parica nema svugdje (nema na 100% teritorije tehničkih mogućnosti za ADSL i IP TV, kao ni same bakarne parice do svakog domaćinstva) 2. Trenutno dostupni paketi na HotSpot-ovima se baziraju na trajanju, ali operatori uvijek mogu promijeniti svoj portfolio, tako da ni to nije relevantan kriterijum zašto HotSpotovi nisu supstitut ADSL-u 	Činjenica da Hot Spot usluge nijesu dodijeljene pojedinom korisniku i zbog toga nema garancija kvaliteta pristupa dovoljno je značajan razlog da korisnici ne bi lako zamijenili xDSL pristup za uslugu pristupa preko Hot Spotova. Iako paketi koji se nude korisnicima za pristup preko Hot Spotova mogu biti flat tipa, to ne mijenja činjenicu da brzina i kvalitet pristupa značajno zavise od broja korisnika. Navedeno je razlog zbog kojeg ovaj komentar Crnogorskog Telekomu NIJE PRIHVATLJIV za Agenciju.
5.	Usluga bežičnog pristupa putem Hot Spot-a se naplaćuje se po trajanju nezavisno od količine prenesenih podataka, za razliku od ADSL pristupa putem bakarne parice koji se naplaćuje krajnjem korisniku zavisno od količine prenetih podataka u toku obračunskog perioda. Shodno prethodno nave-denim karakteristikama (raspoloživost, način tarifiranja, kvalitet veze), <i>Agencija uslugu fiksnog bežičnog pri-stupa putem HotSpot usluge ne smatra supstitutom ADSL pristupu putem bakarne parice.</i>	Svi paketi su flat, osim Basic, tako da se naplaćuju po obračunskom periodu koji je mjesec dana, a ne po količini prenetih podataka.	

Komentari na poglavlje 2.2.3.1 (Usluga bitstream pristupa internetu, u skladu sa stavom ERG)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekomu	Komentar Agencije
6.	<i>Slika 3. Tačke preuzimanja DSL saobraćaja</i>	Smatramo da je potrebno precizno definisati obaveze i odgovornosti operatora korisnika u dijelu obezbjeđivanja, administracije i postavljanja potrebne aktivne i pasivne opreme za svaku od dolje opisanih tačaka povezivanja, kao i prepoznate slučajeve u kojima se opisani modeli ne mogu realizovati zbog nepostojanja potrebnih tehničkih mogućnosti.	U principu, odgovornost regulisanog operatora je da obezbedi aktivni transport između krajnjeg korisnika i tačke interkonekcije sa alternativnim operatorom. Prijem može biti na ATM nivou, ili, šta je danas uobičajenije, na IP nivou.
7.	Tačka 1 predstavlja tehničko rješenje kod kojeg bivši monopolist pruža DSL pristupni vod i predaje saobraćaj operatoru korisniku usluge neposredno iza DSLAM-a.	Postojeca DSLAM oprema CT-a nema dovoljno up-link kapaciteta kako bi omogućila spajanje na više različitih mreža drugih operatora, pa bi bilo neophodno investirati u zamjenu svih postojećih čvorišta ili obezbijediti nezavisna DSLAM čvorišta za svakog operatora korisnika, što u oba slučaja zahtijeva izuzetno velika ulaganja za koja CT nema nikakvu garanciju o isplativosti investicije pa s tim u vezi smatramo da bi nametanje ovakve regulatorne obaveze bilo neutemeljeno i nerealno.	Mišljenje CT je pogrešno, jer je poenta u tome da se obezbijedi nediskriminatorni pristup do već postojećih DSLAM-ova (portovi, korisnički modemi), a takođe i do DSLAM-ova u koje će se investirati u buduću. Inače, radi se o servisu koji CT treba da ponudi i održava. Sa druge strane nije previše vjerovatno da će pristup na nivou DSLAM-ova biti glavni interes novih operatora.
8.	Drugim riječima, operatori imaju mogućnost izbora profila na instaliranim DSLAM-ovima,	Treba dodati "indirektno", tj. imaju mogućnost da traže od incumbent –a da konfiguriše jedan od implementiranih profila na DSLAM-u. U dokumenti ERG-a na koji se Agencija	Prihvatljivo. Međutim, podvlačimo da je bitno da operatori

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekomu	Komentar Agencije
	a u skladu s tim mogu krajnjem korisniku pružiti DSL uslugu sa različitim tehničkim karakteristikama.	poziva se kaže: <i>"The new entrant can only request the incumbent to get the product (the access part) technically altered so that he can use one or more of the implemented profiles or ask the incumbent to implement a further profile according to the beneficiary's choice if technically possible"</i> .	imaju mogućnost konfigurisanja kvaliteta servisa i da ne zavise potpuno od paketa koje je već konfigurisao CT.
9.	Tačka 2 predstavlja tehničko rješenje kod kojeg bivši monopolist pruža DSL pristupni vod uključujući i backhaul uslugu, te vrši predaju saobraćaja operatoru korisniku na ATM nivou.	CT ne može tehnički realizovati u sadašnjoj konfiguraciji. CT ne posjeduje ATM backhaul mrežu. Smatramo da operator korisnik servisa krajnjem korisniku može pružiti putem sopstvene infrastrukture ili postavljanjem sopstvenog DSLAM čvorišta ili na neki od preostalih načina ovdje predloženih i da se na taj način pokrivaju svi potrebni slučajevi pružanja servisa krajnjem korisniku od strane tog operatora pa s tim u vezi smatramo da nametanje navedene obaveze nije utemeljeno na realnim potrebama korisnika ni operatora.	U svakom slučaju, Crnogorski Telekom treba da osigura nediskriminatoran pristup, zasnovan na vlastitoj infrastrukturi. Ako sam ima DSLAMove i IP/ATM linkove, treba ih ponuditi i drugim operatorima kao bitstream servis.
10.	Operator korisnik koristi BRAS bivšeg monopoliste, kao i sopstveni BRAS, a može dobiti garantovane parametre kvaliteta tuneliranja.	Potrebno pojašnjenje. Originalni tekst: <i>"As the traffic is tunnelled in a managed IP network (it is a private IP network, not the public IP network of the www!), the quality of service can be guaranteed. A differentiation is possible to the degree that the new entrant can negotiate different overbooking factors with the incumbent (if offered) or the new entrant has other possibilities to influence the connection to the end user as he completes the downstream link13. In this option, the internet traffic of the new entrant goes over the incumbent's BRAS. As in this option the incumbent runs the BRAS, he has the possibility to monitor the end user and controls the virtual private channel (VPC)"</i> .	Radi se o garancija da alternativni operator ima kontrolu kad se radi o kvalitetu servisa, a što se može se osigurati ili na njegovom sopstvenom BRASu ili na BRASu koji je u vlasništvu CT. U svakom slučaju, mogu se osigurati parametri tuneliranja.
11.	Operator korisnik koristi BRAS bivšeg monopoliste, kao i sopstveni BRAS, a može dobiti garantovane parametre kvaliteta tuneliranja.	Potrebno je pojašnjenje slučaja kada korisnik operator koristi sopstveni BRAS (funkcionalnosti LAC, LNS, Radius). CT očekuje da će biti u mogućnosti/obavezi da u okviru referentne ponude specificira zahtjeve koje je potrebno zadovoljiti kao i obaveze korisnika operatora, kako bi se usluga implementirala u skladu sa propisanim sigurnosnim normama.	Očekivanje CT je ispravno. Takve zahtjeve može staviti u referentnu ponudu, ali bitno je da takvi zahtjevi moraju biti nediskriminatorni i u praksi da ne sprječavaju ili bez pravih razloga otežavaju pristup mreži.

Komentari na poglavlje 5.1.1 (Obaveza omogućavanja pristupa elementima mreže, odnosno njihovog korišćenja)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekomu	Komentar Agencije
12.	U okviru navedene obaveze, saglasno članu 47. stav 2. Zakona o elektronskim komunikacijama, Agencija predlaže da se Crnogorskom Telekomu odredi sljedeće: ... – da odobri otvoreni pristup tehničkim interfejsima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama koje su nezamjenljivo potrebne za međusobno djelovanje usluga	Ovdje nije jasno o kakvom se pristupu radi i na koje tehnologije i dijelove sistema se misli. Ukoliko se radi o fizičkom pristupu mrežnoj opremi Telekomu, smatramo da takav pristup nije neophodan za potencijalnog operatora korisnika a takođe je veoma rizičan za CT. Takođe, smatramo da treba uzeti u obzir i aspekt fizičke zaštite opreme CT-a i definisati obaveze i odgovornosti operatera korisnika u ovom dijelu.	Glavna odgovornost CT je da osigura bitstream između krajnjeg korisnika i tačke interkonekcije sa alternativnim operatorom. Ako za to treba pristup interfejsima, protokolima i drugim tehnologijama, takav pristup CT mora da obezbijedi.
13.	U okviru navedene obaveze, saglasno članu 47. stav 2. Zakona o elektronskim komunikacijama, Agencija predlaže da se Crnogorskom Telekomu odredi sljedeće: ... –	U većini čvorišta u vlasništvu CT postoje značajna prostorna ograničenja za smještaj opreme drugih operatora (klimatizaciji, napajanju i td). Treba imati u vidu i buduće potrebe CT-a za proširenje kapaciteta pa treba biti oprezan pri nametanju ovakvih obaveza, odnosno jasno precizirati u kojim slučajevima CT ima obavezu da omogućiti	Uslovi za zajedničko korišćenje infrastrukture se definišu u referentnoj ponudi, a isti moraju biti nediskriminatorni. To znači da se pristup postojećim i budućim kapacitetima mora na isti

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekomu	Komentar Agencije
	da osigura zajedničko korišćenje mogućnosti infrastrukture i povezane opreme	zajedničko korišćenje infrastrukture.	nediskriminatorni način omogućiti operatorima i CT za sopstvene potrebe.
14.	U okviru navedene obaveze, saglasno članu 47. stav 2. Zakona o elektronskim komunikacijama, Agencija predlaže da se Crnogorskom Telekomu odredi sljedeće: ... – da omogući pristup sistemima za podršku ili sličnim sistemima koji su potrebni za obezbjeđivanje pravične konkurencije u pružanju usluga	Potrebno je preciznije definisati o kojim sistemima se radi. Trenutno, svaki korisnik CT-a uz servis dobija i podršku preko odgovarajućih službi, koje koriste interne sisteme pa s tim u vezi smatramo da nije dobra praksa da se operatoru korisniku omogući direktan pristup tim sistemima, a imajući u vidu mogućnost narušavanja sigurnosti podataka. Takodje, sistem koji bi odgovarao potrebama operatora ima vrlo malo zajedničkog sa postojećim sistemom za krajnje korisnike i radi se o mjeri koja iziskuje ulaganja i napore neproporcionalne efektima mjera koje se žele postići.	Radi se o sistemima za podršku na nivou veleprodajne, a ne o call centru za krajnje korisnike, bez obzira na to što se iste informacije o mreži koje su na raspolaganju call centru CT stavljaju na raspolaganju i drugim operatorima, putem informacionog sistema.
15.	U okviru navedene obaveze, saglasno članu 47. stav 2. Zakona o elektronskim komunikacijama, Agencija predlaže da se Crnogorskom Telekomu odredi sljedeće: ... – da omogući unutar usluge bitstream pristupa (putem zakupljivanja logičkih kanala) tehničke uslove za pružanje usluga IP telefonije (<i>VoIP</i>), IP televizije (<i>IPTV</i>) i videa na zahtjev (<i>Video on demand</i>) na maloprodajnom tržištu	Molimo za dodatno pojašnjenje šta se podrazumijeva pod ovom mjerom. S obzirom da se radi o maloprodajnom tržištu, CT podrazumijeva da operator korisnik, u ovom slučaju posjeduje sopstvene VoIP, IPTV platforme, a da je obaveza CT da kroz logičke kanale omogući dostupnost ovih servisa kroz DSLAM. Takodje ističemo da navedene usluge moraju biti supplement BitStream usluzi, tj. da se ne mogu obezbijediti zasebni logički kanal samo za VoIP ili samo IPTV, nezavisno od BitStream usluge.	U principu radi se o vlastitim VoIP i IPTV platformama alternativnih operatora, a CT treba da obezbijedi da te platforme mogu pod istim uslovima upotrebljavati CT-ov bitstream, kao što to važi i za njegove VoIP i IPTV platforme.
16.	Takodje, Agencija smatra da je Crnogorskom Telekomu potrebne nametnuti obavezu omogućavanja pristupa informacijama (npr. otklon kvara, baza dostupnosti, podnošenje zahtjeva za uslugu u elektronskom obliku i praćenja istog, podnošenje zahtjeva za promjenu brzine, preseljenja, isključenja, ...) putem informacionog sistema, te obavezu implementacije takvog sistema.	CT ne posjeduje IS koji generiše ove informacije, pa bi njegova implementacija predstavljala značajno opterećenje i zahtjevala bi angažovanje dodatnih sredstava i resursa. Takodje, CT je saglasan da postojeće razvijene aplikacije (npr. provjera dostupnosti ADSL usluge) obezbijedi operatoru korisniku, ali sve mimo toga bi predstavljalo mjeru čiji efekti nisu proporcionalni troškovima i naporima koji zahtijevaju njenu implementaciju.	Mišljenja smo da je takav sistem u prvom redu potreban samom CT zbog veće efikasnosti. Teško je zamisliti da bi operator upravljao sistemom broadband priključka bez podrške u vidu informacionog sistema. Prilikom projektovanja takvog sistema treba imati u vidu da CT ima obavezu nediskriminatornog pristupa za druge operatore.
17.	Agencija predlaže određivanje obaveze Crnogorskom Telekomu da objavljuje indikatore efikasnosti (<i>Key Performance Indicators</i>) na kvartalnoj osnovi ili na zahtjev Agencije, što je detaljno navedeno u dijelu obaveze transparentnosti.	Na kvartalnoj osnovi ili na zahtjev Agencije, Smatramo da je dostavljanje izvještaja jednom godišnje sasvim uobičajena i primjerena praksa i to po unaprijed definisanim standardima i parametrima koji su egzaktno mjerljivi	Agencija ocjenjuje da je izvještavanje na kvartalnom nivou potpuno razumna mjera, kako bi Agencija mogla reagovati na odgovarajući način u slučaju da za tim postoji neka potreba. Agencija smatra da je dostavljanje izvještaja jednom godišnje nedovoljno, a takodje nije jasno na koju praksu se poziva CT u svom komentaru, s obzirom da se u raznim državama primjenjuje različita praksa
18.	Nadalje, Agencija smatra opravdanim da Crnogorski Telekom obavijesti Agenciju u slučaju postojanja bilo kakvog nivoa usluge	Smatramo da je ovo opravdano samo u slučaju iste usluge. Različite usluge imaju različite uslove za obezbjeđivanje i eksploataciju tako da nema osnova za poređenje SLA. Pored toga, Agencija u ovom slučaju želi da vrši uvid u SLA uslove koje CT nudi na bazi	Agencija ostaje na svom stanovištu, zbog potrebe za nediskriminatornim tretmanom svih korisnika

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekom	Komentar Agencije
	(SLA) koju pruža nekom drugom pravnom licu na bazi komercijalnih ugovora, a koji se razlikuje od osnovnog nivoa usluge koji se nudi uz referentnu širokopojasnu ponudu, kao i da bez odlaganja takav dokument učini javnim.	komercijalnih ugovora, i na tržištima koja nisu podložna regulaciji.	Agencija podsjeća da se SLA koji se pominju u ovoj Analizi odnose na tržište širokopojasnog pristupa na nivou veleprodaje, a ne na bilo koje drugo tržište, bilo ono podložno regulaciji ili ne.

Komentari na poglavlje 5.1.2 (Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana, odnosno nediskriminatornosti)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekom	Komentar Agencije
19.	Stoga, Agencija smatra da je potrebno obavezati Crnogorski Telekom da obavještava operatore o planiranim promjenama u mreži najmanje godinu dana unaprijed od početka sprovođenja navedenih promjena.	Agencija zahtjeva da CT obavještava operatore o planiranim promjenama u mreži najmanje godinu dana unaprijed od početka sprovođenja navedenih promjena? Ova mjera je nerealna, a u određenoj mjeri i diskriminatorna kada je u pitanju CT. Ova mjera će uticati na tempo razvoja mreže CT-a, što će u negativnom smislu najprije morati da osjete krajnji korisnici.	Glavni cilj je nediskriminacija. Ako u CT postoje planovi, treba te planove učiniti dostupnim i alternativnim operatorima. To je osobito važno u slučajevima kad se radi o velikim planovima koji postoje više od jedne godine unaprijed. Sa druge strane, Agencija ne smatra da bi trebali zbog te obaveze usporiti razvoj mreže.

Komentari na poglavlje 5.1.3 (Obaveza obezbjeđivanja preglednosti)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekom	Komentar Agencije
20.	Shodno navedenom, Agencija predlaže da se Crnogorskom Telekomu, kao operatoru sa znacajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu koje je predmet ovog dokumenta, odredi regulatorna obaveza transparentnosti, i to kako slijedi: ... – Crnogorski Telekom mora Agenciji, kvartalno ili na zahtjev Agencije, po potrebi, dostavljati detaljne izvještaje, koji će sadržati sve relevantne pokazatelje efikasnosti (<i>eng. Key performance indicators</i>)	Ranije komentarisano	Takođe ranije komentarisano. Agencija smatra da je stalno praćenje je puno efikasnije, jer se tako na bazi stalnog iskustva mogu napraviti procedure boljima, a takođe i promijeniti postupke koji bi mogli biti potencijalan izvor za diskriminaciju. Trebalo istaći da dostavljanje i provjera KPI samo jednom godišnje znači da bi se diskriminacija mogla otkriti poslije jedne godine a otkloniti još kasnije. To bi značilo godinu i više zakašnjenja kod saniranja greška i eventualne diskriminacije u procedurama Crnogorskog Telekom, što bi značilo kašnjenje efikasnog ulaska konkurencije na tržište, štetu za krajnje korisnike, a vjerovatno i promašeno vreme za ulazak konkurencije na širokopojasno tržište.
21.	Shodno navedenom, Agencija predlaže da se Crnogorskom Telekomu, kao operatoru sa znacajnom tržišnom snagom na relevantnom	CT ne posjeduje jedinstvenu bazu podataka za generisanje KPI. Ovo zahtijeva implementaciju nove inventory baze podataka, što zahtijeva mnogo vremena i ulaganja a za realizaciju ovog zahtjeva je prvenstveno potrebno precizirati međusobne obaveze	Smisao KPI je da operatori i Agencija mogu provjeravati da li u praksi postoji diskriminacija u postupcima. Bez pristupa takvoj bazi to ne bi

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekoma	Komentar Agencije
	tržištu koje je predmet ovog dokumenta, odredi regulatorna obaveza transparentnosti, i to kako slijedi: ... – Crnogorski Telekom mora Agenciji i drugim operatorima omogućiti pristup sistemu/bazi podataka koji se koristi za računanje i smještaj glavnih pokazatelja efikasnosti, tzv. KPI .	operatora (na kojem nivou je potrebno voditi evidenciju resursa, na nivou opreme ili servisa, definicija evidencije krajnjih korisnika u smislu prijave i otklanjanja smetnji i td.). Takodje, nejasno je zašto bi operatori imali pristup ovoj bazi. To pravo pripada Agenciji a ne operatorima koji su slobodni da vode i prave svoje baze podataka i da računaju sopstvene KPI.	bilo moguće. S druge strane, u današnje vreme od operatora se očekuje da takve sisteme razviju i za njihove vlastite potrebe, a isti moraju biti otvoreni i za provjeravanje nediskriminatornog tretmana i za druge operatore. Na kraju, radi se o dobiti za krajnje korisnike kojima se putem takvih sistema osigurava kvalitet usluge, bez obzira na to kojeg operatora su izabrali.
22.	Osnovni sadržaj Referentne ponude, nivo detaljnosti podataka dat je u narednom tekstu: ... (3) Tehnički uslovi – arhitektura usluge širokopojasnog pristupa internetu (tačke pristupa za sve vrste usluga definisane Referentnom ponudom, vrste i opis raspoloživih interfejsa i pripadajućih protokola, vrste pristupnih vodova, referentni nivo usluge u pogledu uspostavljanja pristupa i prenosa podataka, autentifikacije i prenosa podataka, tehnički uslovi i način spajanja operatora korisnika referentne ponude na mrežnu platformu operatora za pristup mreži, izmjene tehničkih parametara i sl.).	Osnovni sadržaj Referentne ponude, nivo detaljnosti podataka dat je u narednom tekstu: ... (3) Tehnički uslovi – arhitektura usluge širokopojasnog pristupa internetu u mjeri u kojoj je ista relevantna za realizaciju ove usluge (tačke pristupa za sve vrste usluga definisane Referentnom ponudom, vrste i opis raspoloživih interfejsa i pripadajućih protokola, vrste pristupnih vodova, referentni nivo usluge u pogledu uspostavljanja pristupa i prenosa podataka, autentifikacije i prenosa podataka, tehnički uslovi i način spajanja operatora korisnika referentne ponude na mrežnu platformu operatora za pristup mreži, izmjene tehničkih parametara i sl.).	Prihvatljivo.
23.	Osnovni sadržaj Referentne ponude, nivo detaljnosti podataka dat je u narednom tekstu: ... (5) Cijene usluge širokopojasnog pristupa internetu (cijene usluge i postupci izračunavanja naknada za svaki odgovarajući sastavni dio Referentne ponude).	Osnovni sadržaj Referentne ponude, nivo detaljnosti podataka dat je u narednom tekstu: ... (5) Cijene usluge širokopojasnog pristupa internetu (cijene usluge i postupci izračunavanja obračunavanja naknada za svaki odgovarajući sastavni dio Referentne ponude).	Prihvatljivo, mijenja se sa predloženim terminom (obračunavanje).
24.	Agencija smatra potrebnim da odredi rokove vezano uz objavu referentne ponude i to prema vrstama usluga koje čine relevantno tržište: a) Usluga bitstream pristupa na IP nivou na bazi bakarne parice Agencija smatra potrebnim da odredi Crnogorskom Telekomu obavezu da, u roku od 90 (devedeset) dana od stupanja na snagu odluke iz člana 43. stav 1. Zakona o elektronskim komunikacijama, mora da	Generalno, CT nije u mogućnosti da u roku od 90 dana donese sve Referentne ponude za svih 7 tržišta. Pošto se radi o novoj usluzi predlažemo rok od 180 dana što je detaljnije obrazloženo u opštim komentarima CT-a. Druga alternativa je da se i za IP nivo (kao i za ostala dva) odredi obaveza od 90 dana od dana prijema prvog zahtjeva, ali ne prije 01.04.2011. godine	Neprihvatljivo, Agencija ostaje na stanovištu da je 90 dana sasvim dovoljan i primjeren rok. Ovaj vid pristupa je mnogo više upotrebljiv za nove operatore, zbog čega Agencija smatra da tu nema mjesta za prolongiranje. Radi se o dokumentima koji su već objavljeni od strane velikog broja evropskih operatora, tako da je i Crnogorski Telekom trebao očekivati da će se pripremanje takvog dokumenta i od njega tražiti. Dalje, radi se o tehnologiji i postupcima koje Crnogorski Telekom već upotrebljava za vlastite

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekoma	Komentar Agencije
	objavi Referentnu ponudu veleprodajnog širokopojasnog pristupa.		potrebe, tako da je u tom smislu rok od 90 dana u svakom slučaju dovoljan i proporcionalan da bi se na tržištu što prije obezbedila konkurencija. Naime, Crnogorski Telekom pruža xDSL pristup samom sebi i mogao bi isto napraviti i za druge, u pitanju je samo procedura.
25.	<p>Agencija smatra potrebnim da odredi rokove vezano uz objavu referentne ponude i to prema vrstama usluga koje čine relevantno tržište: ...</p> <p>b) Usluga bitstream pristupa na Ethernet i DSLAM nivou na bazi bakarne parice</p> <p>Agencija smatra potrebnim da odredi Crnogorskom Telekomu obavezu da, u roku od 90 dana od primanja razumnog zahtjeva za uslugu bitstream pristupa na IP, Ethernet ili DSLAM nivou na bazi bakarne parice, unutar referentne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora odrediti uslove, rokove i cijene usluge bitstream pristupa na Ethernet i DSLAM nivou na bazi bakarne parice.</p>	<p>Agencija smatra potrebnim da odredi Crnogorskom Telekomu obavezu da, u roku od 90 dana od primanja razumnog zahtjeva za uslugu bitstream pristupa na IP, Ethernet ili DSLAM nivou ...</p> <p>IP nivo je ovdje u nekonzistentnosti sa gornjim stavom, u kojem se kaže da referentnu ponudu za IP nivo moramo objaviti u roku od 90 dana od stupanja na snagu odluke o SMP.</p> <p>Takođe treba precizirati da CT treba da dopuni RIP samo onom uslugom koja se zatraži, tj. da u slučaju interesovanja za uslugu pristupa na DSLAM nivou treba da dopuni u roku od 90 dana uslovima za taj nivo, a ne i za Ethernet.</p>	<p>Prihvatljivo, briše se riječ IP, pošto je prethodnim stavom definisan stav Agencije po pitanju IP nivoa pristupa. Inače, jasno je da se radi o grešci prilikom kucanja, što je očigledno iz drugog dijela rečenice u kojoj se vidi da se IP ne pominje.</p> <p>Takođe, jasno je da se Referentna širokopojasna ponuda dopunja samo sa onom uslugom koja se zatraži putem razumnog zahtjeva.</p>
26.	Nadalje, u okviru obaveze transparentnosti, Agencija smatra potrebnim da Crnogorskom Telekomu odredi obavezu da Agenciji dostavlja detaljne izvještaje sa svim relevantnim pokazateljima efikasnosti pružanja relevantne usluge (<i>Key performance indicators</i>) i to na tromjesečnom nivou ili po potrebi na zahtjev Agencije.	Ranije komentarisano	Takođe ranije komentarisano. Agencija smatra da je stalno praćenje je puno efikasnije, jer se tako na bazi stalnog iskustva mogu napraviti procedure boljima, a takođe i promjeniti postupke koji bi mogli biti potencijalan izvor za diskriminaciju.
27.	Agencija smatra da izvještaj o KPI vrijednostima mora sadržavati sljedeće: ... – prosječno vrijeme uspostavljanja usluge po operatru	<p>Agencija smatra da izvještaj o KPI vrijednostima mora sadržavati sljedeće: ... – prosječno vrijeme uspostavljanja usluge po operatoru</p> <p>CT je dužan da to uradi u ugovorom definisanom roku, a predviđeni su i penali za kašnjenje. Zašto je važno prosječno vrijeme?</p>	Prosječno vrijeme je značajan pokazatelj eventualne diskriminacije za usluge koje se istovremeno pružaju drugim operatorima i za sopstvene potrebe, kao i između različitih operatora. Zato je njegovo praćenje predviđeno i u ERG dokumentima.

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekom	Komentar Agencije
28.	Agencija smatra da izvještaj o KPI vrijednostima mora sadržavati sljedeće: ... – prosječno vrijeme otklona kvara po operatorima po usluzi	Agencija smatra da izvještaj o KPI vrijednostima mora sadržavati sljedeće: ... – prosječno vrijeme otklona kvara po operatorima po usluzi CT je dužan da to uradi u ugovorom definisanom roku, a predviđeni su i penali za kašnjenje. Zašto je važno prosječno vrijeme?	Naprimjer, SMP operator može nekom operatoru obezbijediti određene usluge na kraju roka definisanog ugovorom, dok drugim operatorima ili za svoje potrebe iste usluge može obezbijediti znatno prije tog roka. Na osnovu tog pokazatelja Agencija može preduzeti odgovarajuće mjere kako bi spriječila takvo ponašanje, koje je očigledno diskriminatorno, iako se to ne može otkriti samo putem praćenja poštovanja krajnjih rokova.
29.	Agencija smatra da izvještaj o KPI vrijednostima mora sadržavati sljedeće: ... - QoS za VOIP, - QoS za IPTV, - QoS za VoD.	Precizno definisati sa egzaktno mjerljivim parametrima	U prvom redu CT treba da napravi sistem za praćenje kvaliteta, a dobro je da to radi u saradnji sa EKIP i alternativnim operatorima, kako bi se izbjegli problemi kasnije. Inače, najbolje prakse u Evropi sastoje se ne samo iz nametanja obaveza od strane regulatora, nego takođe i od vlastite samoregulatorne inicijative operatora sa značajnom tržišnom snagom, u cilju izbjegavanja snažnijih regulatornih mjera i eventualne odgovornosti zbog diskriminacije.

Komentari na poglavlje 5.1.4 (Obaveza nadzora cijena i uvođenja troškovnog računovodstva)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekom	Komentar Agencije
30.	Crnogorski Telekom je obavezan da u roku od 90 (devedeset) dana od stupanja na snagu Rješenja iz člana 43. stav 1. Zakona o elektronskim komunikacijama, unutar referentne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa ponudi cijene usluge bitstream pristupa na IP nivou na osnovu bakarne parice, utvrđene ekspertizom koja je u prilogu A ovog dokumenta.	Komentar na predloženi rok je dat u okviru komentara u članu 5.1.3 ovog dokumenta	Takođe i stav Agencije po pitanju ovog komentara. Agencija ostaje na stanovištu da je 90 dana sasvim dovoljan i primjeren rok. Radi se o dokumentima koji su već objavljeni od strane velikog broja evropskih operatora, tako da je i Crnogorski Telekom trebao očekivati da će se pripremanje takvog dokumenta i od njega tražiti. Dalje, radi se o tehnologiji i postupcima koje Crnogorski Telekom već upotrebljava za vlastite potrebe, tako da je u tom smislu rok od 90 dana u svakom slučaju dovoljan i proporcionalan da bi se na tržištu što prije obezbedila konkurencija.
31.	Crnogorski Telekom je obavezan da primijeni „retail minus“ na nivou od 42% , utvrđen benchmarkingom iz ekspertize, koja je u prilogu A ovog dokumenta. Npr, za cijenu	Za razliku od ostalih tržišta u kojima smo mjere nadzora cijena i primijenjene benchmark metodologije komentarisali detaljno i u posebnim dokumentima, smatramo da u ovom slučaju to nije potrebno budući da se veliki broj komentara datih u analizi tržišta 4 može primijeniti i ovdje, kao i imajući u vidu da pristup odabiru uzorka koji su konsultanti	Radi se o high level benchmarkingu koji uzima u obzir zemlje zbog specifičnih razloga. Sa druge strane, treba je uzeti u obzir zemlje koje već imaju efikasnu regulaciju bitstreama. Dalje, CT

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekomu	Komentar Agencije
	<p>17,08 Eura za flat rate paket od 1 Mb/s (bez PDV-a) nakon umanjenja od 42% dobija se veleprodajna cijena od 9,90 Eura za odgovarajući kapacitet.</p>	<p>Agencije primijenili u ovom slučaju, po našem mišljenju, ne može biti uzeta u ozbiljnije razmatranje.</p> <p>Niame,benchmark je radjen po uzoru na samo 4 zemlje, od koje su 3 zemlje "starije" punopravne članice EU i u kojima je završen drugi ili treći krug regulacije tržišta(do ovih "retail minusa" se došlo nakon 6 godina regulacije u pojedinim od navedenih zemalja, pa se ne može govoriti da su mjere proporcionalne i adekvatne ukoliko sa jedne strane imamo operatore na značajno većem stepenu efikasnosti u odnosu na CT). Te zemlje se od Crne Gore razlikuju po dva kriterijuma koja je odabrala Agencija (broju stanovnika i GDP po glavi stanovnika) za 2000% u prosjeku!!! U isto vrijeme, konsultanti konstatuju da se radi o "countries which have similar economic and regulatory environment".</p> <p>Benchmark metodologiju primjenjenu od strane konsultanata na ovom tržištu ocjenjujemo potpuno neadekvatnom i insistiramo da Agencija napravi novu benchmark analizu baziranu na podacima i iskustvima zemalja sličnijeg stepena razvoja i broja stanovnika da bi se utvrdila adekvatna cijena, odnosno iznos "retail minusa" za regulisanje bit stream tržišta.Mi to nismo bili u mogućnosti uraditi zbog kratkih rokova za dostavljanje komentara na svih sedam tržišta odjednom.</p> <p>Takođe, poređenje treba raditi sa iskustvima koje su te zemlje primjenjivale u najranijim fazama regulacije ovog tržišta, a ne u poređenju sa zemljama u kojima se ovaj "retail minus" primjenio u drugoj ili trećoj fazi regulacije.</p> <p>Nema nikakvog dokaza da je razlika u predloženoj cijeni usluge lokalne petlje i predloženoj cijeni WBA jednaka troškovima efikasnog operatora koji pruža uslugu BSA kako se navodi u analizi tržišta br.4, već se pristupa primjeni benchmarking metodologije (što u krajnjem i podržavamo) na samo 4 zemlje koje ni po čemu ne mogu predstavljati reprezentativni uzorak u poredjenju sa Crnom Gorom, niti se može praviti paralela u efikasnosti operatora koji posluju na tržištu 6 – 8 godina nakon početne regulacije i Crnogorskog Telekomu u ovom trenutku.</p> <p>Konsultanti dalje konstatuju: „<i>technology manufactured by the main equipment producers, is accessible to operators in EU countries and Montenegro, which makes the underlying costs of network similar, especially bearing in mind a high proportion of CAPEX in telco costs</i>“. CT i EU operatori zaista koriste sličnu opremu, ali upravo zbog svoje veličine nabavne cijene te opreme za CT su višestruko veće po jedinici troška od cijena koje plaćaju veliki operatori.</p> <p>Dodatno, smatramo da je jednokratne naknade za uspostavljanje usluge BSA koje konsultanti navode u svojoj analizi potrebno navesti i u ovom dokumentu u kojem Agencija na osnovu mišljenja konsultanata donosi zaključke na koje se kasnije poziva u rješenju (ne u smislu cijene koja će biti definisana u Referentnoj ponudi, već u smislu prava CT-a da je naplati).Posljednja napomena se odnosi i na tržište 4.</p>	<p>nije dao adekvatne podatke prema kojima bi mogli doći do drugih zaključka. Kad se radi o cijenama opreme, treba imati u vidu da oprema ne služi samo za veleprodajni servis nego i za maloprodajni, a troškovi njenog rada uključuju i veleprodajni i maloprodajni servis. Razlike na koje upozorava CT zbog toga nemaju nikakav direktan utjecaj na procenite maloprodajnih troškova u cijeni.</p> <p>Komentar CT je osobito neprihvatljiv jer CT nije predložio nikakvu kredibilnu alternativnu kalkulaciju koja bi mogla konkurisati studiji koja je rađena za potrebe Agencije. Na kraju, procenti su adekvatni i normalno očekivani za ulazak operatora na tržište i nema razloga da Agencija ne insistira na njihovoj upotrebi. Ako se slični procenti 'minusa' upotrebljavaju u drugim evropskim zemljama gdje postoji efikasna regulacija, CT bi trebao dokazati cijenovnu ili troškovnu specifičnost (ne uopšteno), a ne obrnuto. Uopšteno argumenti u vezi potencijalno većih cijena opreme zbog toga ne stoje.</p> <p>Naravno, CT može osporavati paralelu između vlastite efikasnosti i efikasnosti drugih operatora u zemljama EU. S druge strane, upravo prema 'retail minus' metodologiji CT je totalno slobodan u smislu kreiranja maloprodajnih cijena. Radi se samo o tome da se putem 'retail minus' metodologije očuva mogućnost ulaska na tržište za druge operatore, što nema veze sa efikasnošću CT. Naime, CT može da pokrije sve troškove u svojoj maloprodajnoj cijeni, ako tako hoće. U tom smislu 'retail minus' regulacija je mnogo povoljnija za CT nego troškovna regulacija. S druge strane, CT se ne može nadati da će regulacija sa strane Agencije blokirati ulazak konkurencije i tako omogućiti CT više cijene i lošije servise na štetu krajnjih korisnika.</p> <p>Dalje, postoji kontradikcija u argumentima CT: ako je CT manje efikasan od drugih evropskih operatora, onda ima više troškove rada, a baš to je i obuhvaćeno u 'minus'. Dakle, taj argument bi</p>

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekomu	Komentar Agencije
			<p>značio veći a ne manji 'minus' o drugih država.</p> <p>Vezano za jednokratnu naknadu, Agencija ističe da iako je tražila nije dobila nikakve podatke od CT, tako da je u ovoj fazi potpuno nemoguće utvrditi troškovnu jednokratnu cijenu konekcije na bazi troškova CT. S druge strane, retail minus modeli po pravilu ne uključuju troškove konekcije, jer tu mogu biti u pitanju specifični direktni troškovi operatora, što obično uključuje samo troškove rada, transporta na lokaciju i eventualno potrošnog materijala.</p> <p>Ekspertiza jasno kaže sljedeće: "CT should be able to recover reasonable direct costs of one-time connection by means of one-time connection fee, provided that it is non-discriminatory and also reflects CT's costs of one-time connection for its own end-customers." To znači da će CT u svojoj referentnoj ponudi definisati jednokratne troškove konekcije, rukovodeći se principima:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Troškovne orijentisanosti - Da ne mogu biti veće od sopstvenih maloprodajnih cijena konekcije CT. <p>Ni predložene mjere Agencije niti ekspertiza nisu problematične u smislu komentara CT, tako da Agencija smatra da bi izrada nove studije ovog tipa bilo bespotrebno gubljenje vremena, koje ne bi išlo u prilog novim operatorima ni korisnicima</p>
32.	Isto tako, kako je i u regulatornoj obavezi pristupa i predloženo, Crnogorski Telekom treba da osigura poseban virtuelni kanal za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge i poseban virtuelni kanal za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a.	Potrebno dodatno pojašnjenje kome CT treba da pruži virtuelni kanal za VoIP i pod kojim uslovima. Mogucnosti davanja wholesale pristupa ispod stvarne cijene koštanja ovih usluga bi imale štetne posljedice po CT i samim tim bi dovele do distorzije na trzistu.	CT treba osigurati bitstream pristup koji podržava i VoIP i IPTV pod istim uslovima kao što radi za sopstvene potrebe. Ako bistream koji nudi sebi omogućava kanale za VoIP i IPTV, isti proizvod treba pružiti na raspolaganje i drugim operatorima.
33.	Saglasno navedenom, Agencija smatra da je potrebno da se Crnogorskom Telekomu odrede sljedeće obaveze: <ul style="list-style-type: none"> - Crnogorski Telekom je obavezan da u roku od 90 (devedeset) dana od stupanja na snagu odluke iz člana 43. stav 1. Zakona o elektronskim komunikacijama, 	Uobičajena je praksa da se zakup virtuelnog kanala za VoIP i IPTV uslugu može pružiti samo kao dodatak usluzi veleprodajnog širokopojasnog pristupa namijenjenog Internet usluzi, a nikako kao samostalna usluga.	U stvari, ne radi se o dodatku nego o bitstream usluzi koja uključuje te kanale. U svakom slučaju, veleprodajna razlika u cijeni treba biti obuhvaćena i i na maloprodajnom nivou. CT ne može upotrebiti činjenicu da se radi o virtuelnim kanalima za <i>margin squeeze</i> ili predatorske cijene u maloprodaji.

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekomu	Komentar Agencije
	<p>unutar Referentne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa, ponudi razumne cijene usluge posebnog virtuelnog kanala za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge;</p> <p>- Crnogorski Telekom je obavezan da u roku od 90 (devedeset) dana od stupanja na snagu odluke iz člana 43. stav 1. Zakona o elektronskim komunikacijama, unutar referentne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa, ponudi razumne cijene usluge posebnog virtuelnog kanala za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a;</p>		

Komentari na poglavlje 5.1.5 (Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekomu	Komentar Agencije
34.	<p>Crnogorski Telekom je u obavezi da pripremi i dostavi Agenciji odvojene računovodstvene evidencije do 31.03.2012. godine koje se odnose na 2011. godinu, shodno Metodologiji vođenja odvojenih računovodstvenih evidencija i troškovnog računovodstva, koju će Agencija propisati nakon sprovedenog konsultativnog postupka.</p>	<p>S obzirom na sistemsku kompleksnost, nedostatak iskustva i operativnu složenost koju nosi odvojeno računovodstvo, potreban je duži vremenski za usaglašavanje modela računanja cijena proizvoda. Dozvoljavanje dužeg vremenskog roka za obezbjeđivanje odvojenog računovodstva će omogućiti tačniji obračun cijena proizvoda i dozvoliti da se zacrtani rokovi ispoštuju. U svakom slučaju rok će zavisti od Metodologije koju Agencija tek treba da usvoji, a usvajanju tog dokumenta predstoji javna rasprava. Iz ovog razloga predlažemo da se u ovom trenutku ne ograničava i ne prejudicira rok u kojem ova obaveza treba biti izvršena.</p> <p>Prilikom određivanja rokova treba imati u vidu i činjenicu da je Crnogorski Telekom akcionarsko društvo i uzimajući u obzir da se generalna skupština akcionara održava u četvrtom ili petom mjesecu u godini poslije čega slijedi odobravanje finansijskih izvještaja, odvojeno računovodstvena evidencija ne može da se dostavlja prije roka od 90 dana od generalne skupštine akcionara.</p>	<p>Prihvatamo sugestiju Crnogorskog Telekom-a da, u dokumentu koji se odnosi na obavezu Crnogorskog Telekom-a da pripremi i dostavi Agenciji odvojene računovodstvene evidencije ne preciziramo rok u kojem će ta obaveza biti izvršena, s obzirom da će to, između ostalog, biti propisano Metodologijom vođenja odvojenih računovodstvenih evidencija i troškovnog računovodstva koja će biti predmet javnih konsultacija.</p> <p>U pitanju je obaveza koja je nametnuta svim velikim evropskim operatorima, i na koju je Crnogorski Telekom pripremljen jer je bila uključena i u stari Zakon o telekomunikacijama. U tom smislu, prekomerno produžavanje rokova ne dolazi u obzir, jer je ta obaveza nužna za sprečavanje (potencijalnog) antikonzekurentnog unakrsnog subvencioniranja usluga.</p> <p>Takođe, produžavanje rokova moglo bi imati za konsekvencu i produžavanje eventualnog antikonzekurentnog ponašanja u smislu unakrsnog</p>

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekom	Komentar Agencije
			subvencioniranja usluga, a tu bi se radilo o šteti za krajnje korisnike koja se ne bi mogla i trebala dalje produžavati niti tolerisati.